

Laurens De Keyzer praat met...

Johan Decavele

Hij is 63. Amper een half jaar met pensioen, maar hij geniet er al met volle teugen van. Dat merk ik niet alleen als hij in de tuin ontspannen de benen onder tafel strekt en ons een veredeld biertje inschenkt, dat zegt hij ook met zoveel woorden. "In de eerste weken liep ik wel een beetje verloren, ook omdat het thuisfront het na 34 jaar liet afweten. Maar nu geniet ik er echt van." Als departementshoofd Cultuur van de stad Gent had hij tot voor kort 13 diensten onder zijn gezag, goed voor 350 zielen. "En nu moet ik alleen nog voor mijn eigen ziel zorgen", lacht hij. Toch is hij zijn oude streken niet verleerd: informatie opzoeken, controleren, vergelijken, interpreteren, schrijven. Momenteel werkt Decavele aan boeken over de geschiedenis van Deinze, over de Abdij van Drongen, over het Justitiepaleis van Gent. We tikken onze glazen, we nippen van de godendrank, hij zegt: "Maar waar zal ik beginnen?"

In deze rubriek praat Laurens De Keyzer met (Bekende) Vlamingen voor wie onze sector een cruciale rol speelt bij hun werk. Zij spreken openhartig over hun ervaringen met archieven, bibliotheken, documentatiediensten...

Johan Decavele heeft een dubbele kijk op de sector: als gebruiker vroeger en nu, en tussenin als betrokkene. Jarenlang was hij immers stadsarchivaris en nadien hoofd van de dienst Cultuur, beide in Gent.

LAURENS DE KEYZER
is redacteur bij *De Standaard*.
laurens.de.keyzer@telenet.be

JOHAN DECAVELE (Tielt, °1943) studeerde geschiedenis in Leuven en Mainz. Hij promoveerde over *De dageraad van de Reformatie in Vlaanderen*, een doctorale turf van 850 pagina's die bekroond en uitgegeven werd door de Koninklijke Academie te Brussel (1975). Hij schreef talloze boeken en artikelen over de Gentse stadsgeschiedenis en de politieke en religieuze geschiedenis van de Nederlanden in de zestiende eeuw. In 1976 stelde hij in de Sint-Pietersabdij in Gent de tentoonstelling *Eenheid en Scheiding in de Nederlanden* samen. In datzelfde jaar publiceerde hij het naslagwerk *Gent op de wateren en naar de zee* (Mercatorfonds, Antwerpen), in 1977 de catalogus *Honderdvijftig jaar Kanaal Gent-Terneuzen*.

Hij werkte mee aan onder meer de *(Nieuwe) Algemene Geschiedenis der Nederlanden*, *The Oxford Encyclopedia of the Reformation*, *The Dictionary of Art*, het verzamelwerk *Gouden Delta der Lage Landen* (1996). Hij was hoofdredacteur en co-auteur van het Karel V-boek *Keizer tussen Stropdragers* (1998) en het naslagwerk *Gent, apologie van een rebelse stad* (1989). In 2004 verscheen van zijn hand in Leuven en Zwolle het boek *De eerste protestanten van de Lage Landen. Geloof en heldenmoed*.

Johan Decavele was gedurende 25 jaar stadsarchivaris van Gent (1971-1996). Nadien kreeg hij de leiding over de dienst Culturele Zaken, vanaf 2003 als departementshoofd Cultuur. In 2006 ging hij om persoonlijke redenen met pensioen.

Het boeiende aan mijn speurtocht in dat grote huis van het verleden, dat huis vol archieven en bibliotheken, is dat ik de cirkel heb kunnen rondmaken. Ik ben begonnen als gebruiker, dan gepromoveerd tot beheerder, en nu ben ik weer een gewone gebruiker. Gewoon is in mijn geval als ex-beheerder misschien wat gewoontjes uitgedrukt, maar je begrijpt wat ik bedoel. Als ik nu al die jaren overloop, stel ik vast dat er in essentie niet zoveel veranderd is. Om het gesimplificeerd te zeggen: de gebruiker stelt een vraag, de beheerder antwoordt. Maar wat in de loop van die jaren wél veranderd is, op enorme schaal zelfs, zijn de toegangen tot de informatie. En dan bedoel ik zowel de kwaliteit van onder meer de inventarissen als de toegenomen kwantiteit van het informatieaanbod, onder andere en vooral via het internet.

De informatiestroom is in geen tijd werkelijk ontzettend uitgebreid en toegankelijk geworden – al stamp ik met die opmerking zo langzamerhand wel een open deur in. Er zijn en er worden nog altijd veel middelen in geïnvesteerd, en terecht. Want de technologie doet hier een fantastische job. Ook voor mij, absoluut. Nog alle dagen, en zowel in informatiewerving als in communicatie. De pc is als het ware een verlengde van mezelf geworden, da's nauwelijks overdreven gezegd.

Toen ik in 1996 gehuldigd werd voor 25 jaar dienst als stadsarchivaris, heb ik voor de aardigheid een keer de door ons gerealiseerde archiefinventarissen bovenop mekaar gelegd. Ik mat een stapel van 1,25 meter. Niet mis, vond ik. Het gaf mij en mijn team zelfs een leuke kick om ons werk eens op die manier gevisualiseerd te zien. Maar die tijd is voorbij. Te duur. Te arbeidsintensief. Dat komt dus allemaal op het internet.

Ook wie zonder pc werkt, moet nog aan zijn trekken komen, dat is waar. En dat kan. Maar worden dat geen witte raven? Wie voldoende snel, grondig en efficiënt wil werken, kan niet meer zonder de nieuwe technologie. En waarom zou je ook? De zoekmethodes verfijnen voortdurend, ook de mogelijkheden om materiaal te vergelijken, op kwaliteitsgehalte te testen, noem maar op. Ik denk niet dat we daarover moeten gaan doemdenken, over die informatieberg, zeker niet. Wie het medium verstandig en kritisch benadert en gebruikt, doet er zijn voordeel mee.

Daarmee gooi ik overigens het papier niet weg. Allermint. Kijk maar naar onze grote bibliotheken, ongelooflijk wat daar naast fictie verzameld wordt aan gegevens die bruikbaar zijn binnen onze kennismaatschappij. Ook hier is het internet enorm belangrijk geworden, dat is zeker. Maar toch willen we het eigenlijke, het materiële boek of manuscript nog in onze handen houden. Dat zal waarschijnlijk zo blijven,

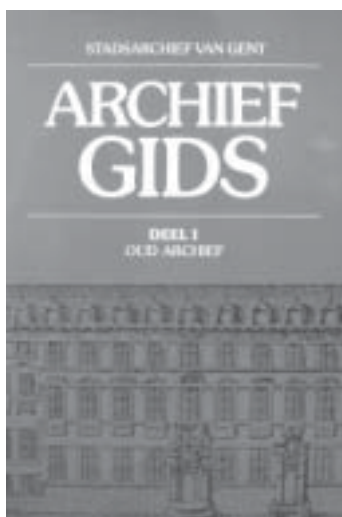
ik vermoed van wel. En dat merk ik evenveel aan mijn kinderen als aan de werking van de bibliotheken zelf. Kijk naar de cijfers van de stadsbibliotheek van Gent: 700.000 items, 90.000 lezers, 2.700.000 uitleningen per jaar, formidabel toch? Ook daar halen we dus als gebruiker onze wijsheid uit. Ook ik overigens, nog steeds.

Als beheerder vertrek je dan weer van een dubbele invalshoek. Om te beginnen moet je zelf inhoudelijk op de hoogte zijn – in mijn geval bijvoorbeeld, als archivaris toen van het Stadsarchief: op de hoogte zijn van de geschiedenis van mijn stad. Vanuit die kennis kun je dan ook uitspraken proberen te doen op basis van eigen interpretatie. Een voorbeeld uit mijn eigen praktijk? Een jaar of twee geleden heb ik geprobeerd een uitspraak te doen over wat men Vlaams bewustzijn zou kunnen noemen. Wat is dat vandaag, Vlaamse identiteit? Ik kreeg applaus op alle banken. Omwille van mijn uitspraken zelf, ik mag het hopen. Maar toch ook omdat ze niet gebaseerd waren op natte nattevingerwerk of nostalgie, maar op historische kennis en interpretatie.

En daarnaast moet je als beheerder ook technicus zijn, al was het maar om het de vorser zo makkelijk mogelijk te maken. Je moet technicus en historicus tegelijk kunnen zijn. Niet louter technisch, nee, anders zouden we onze bibliotheken en archieven tegen de archivariissen moeten beschermen. Technici verrichten prachtig werk op dode materie. Maar, om Sébastien Chamfort even te parafaseren, tweehonderd jaar geleden de beheerder van de Bibliothèque Nationale in Parijs: als die technici dat werk op het leven toepassen, folteren ze dat leven. Je hebt dus meer nodig dan techniek en methodiek. Als beheerder wil ik de mensen ook inhoudelijk kunnen adviseren, wil ik met hen kunnen meedenken.

Er is wat dat betreft een belangrijke evolutie aan de gang, een evolutie waar ik een beetje mijn hart voor vasthoud. Ik ben bang dat we te veel in het managementveld beginnen te spelen. Pas op, ik hoop van harte dat mijn opvolger in Gent een goed manager is. Iemand die de nodige managementtechnieken beheerst, want daar zitten voor een goed beheer enorm nuttige facetten aan vast. Maar ook: iemand die daar geen heilige koe van maakt, iemand die inhoudelijk beslagen is, niet alleen een records manager is.

Oké, het maakt deel uit van onze tijd, van onze vooruitgang. Overal is nood aan technici, noodgedwongen vaak. Toch zou ik oppassen in onze sector. De microbe van het management slaat werkelijk aan alle kanten toe, ook bij de overheid, en dat verontrust me een beetje. De taken opsplitsen? Nee, dat zou een slechte zaak zijn. Er moet eenheid van beheer zijn, één haan in het kippenhok.

Het zou trouwens sowieso verkeerd zijn en zelfs contraproductief werken als we het administratief-technische aspect en de historisch-educatieve taken zouden laten uiteengroeien. Zeker in archiefinstellingen, waar evenveel aandacht gevraagd wordt voor het beheersbaar houden van massa's nieuw archief als voor de aanwezigheid van belangrijk historisch archief. Van de dubbele kerntaak van de beheerder mogen we dus niet afwijken.

Totalitaire trekjes

En verandering om de verandering is helemáál fout. Dat leidt alleen maar tot verzwakking en frustratie. Neem bijvoorbeeld die projectmatige aanpak van tegenwoordig, ook in de culturele sector. Alles moet nu volgens een strikt sjabloon. Wat je ook doet, het moet binnen een project kaderen, met vastgelegde termijnen, evaluaties, enzovoort. Ik geloof daar niet in. Er steekt daar veel fake tussen, en veel rommel van dien. Hoe vaak zitten ze niet te wachten tot de projectleider iets onderneemt of beslist? Vroeger werkten we na vier uur of halfvijf gewoon door, naargelang van de druk van het werk, van het plezier dat we eraan beleefden, van de onderlinge afspraken met het team, enzovoort.

Bij mijn jubileum als stadsarchivaris heb ik ook eens de boeken op een stapel gelegd die mijn medewerkers en ik over Gent hadden geschreven. Goed voor een torentje van 0,75 meter. Let wel, na de diensturen geschreven. Maar die bedrijfscultuur is nu wel grondig aan het schuiven. Het wordt gewoon te moeilijk voor archivariissen, omdat ze zich te veel als manager moeten gedragen. Ook door dat projectmatige gedoe, absoluut. Dat werkt veeleer verlamdend dan bezielend. Nee, dan ben ik liever de man van actie en niet van het tekenen van structuurtjes.

Misschien overdrijf ik, misschien hoef je dat niet te noteren – maar ik vind dat daar totalitaire trekjes aan vastzitten, aan dat strakke opgelegde stramien. Allemaal dezelfde pet op, alle neuzen in dezelfde richting, de *corporate culture*, dat klopt naar mijn aanvoelen niet. Dat wij-gevoel mag er wel zijn, uiteraard, maar dan liever niet als het gedicteerd wordt van bovenaf. Want ook wie prima werk levert maar zich niet conform het wij-gevoel gedraagt, valt uit de boot, mag opstappen. En onder ons gezegd, die seminars, die werkconferenties, wat is dat eigenlijk anders dan een softe vorm van hersenspoeling?

Op de barricades

Een bibliotheek, vind ik, is nog altijd de basis van elke cultuurspreiding. Is het niet prachtig dat we nu zowat overal

in Vlaanderen in goed geëquipeerde bibliotheken terecht kunnen? Prachtig ook omdat die instellingen vaak uitgegroeid zijn tot mini culturele centra, waar tentoongesteld wordt, waar lezingen gegeven worden, waar schrijvers geïnviteerd worden, waar informatieve websites gemaakt worden, enzovoort. Zeer interessant. Het belang van de lokale bibliotheek kan nauwelijks overschat worden. Ze vormen echt speerpunten in het domein van de culturele recreatie.

Dat aspect moeten we dan ook verzorgen, verfijnen. De gebruiker wil niet verdwalen in het aanbod. Hij wil gericht te werk kunnen gaan. Hij wil bijvoorbeeld ook vernemen wat nieuw is op de leesmarkt, of welke thema's actueel zijn binnen de vele segmenten van de non-fictie. Als het even kan, wil de gebruiker dus advies krijgen. We hebben in onze bibliotheken daarom echte connoisseurs nodig, mensen die opmerkelijke nieuwe dingen op een heldere en objectieve wijze in de kijker zetten, mensen die kunnen informeren. Zoals ook een goede boekhandelaar dat moet kunnen.

Ik stel op dat vlak toch wel een serieuze en gestage positieve beweging vast. In het algemeen zijn de dynamiek en de service van onze bibliotheken er de afgelopen jaren echt op vooruitgegaan. Zolang ze niet in de val trappen van het louter bedrijfsmatige, zitten ze op de goede weg. Kan bovendien aan het hoofd van zo'n instelling een enigszins charismatische persoonlijkheid staan, iemand die enthousiasmerend werkt ten aanzien van zijn of haar team, dan is dat meegenomen.

Ook over ons archiefbeleid ben ik redelijk zonnig gestemd. Ik stel vast dat we ons verleden beter en beter bewaren en beheren. Veel mensen uit de sector zullen opwerpen dat er voor een optimaal beheer te weinig middelen voorhanden zijn. Klopt. We kunnen geen mirakels verwachten. Maar dan zeg ik: roei dan ten minste optimaal met de riemen die je hebt. Het Rijksarchief in het Gentse Duivelsteen is onderbemand. Klopt. Niettemin, alles is er nu vrij vlot consulteerbaar. En we komen van ver, ik kan het weten. Restauratie? Akkoord, er wacht daar nog een massa werk. Maar ach, ik ben al blij dat ze dat niet in de jaren zestig

Johan Decavele in gesprek met André Vandewalle tijdens zijn afscheidsviering. Foto: Patrick Henry.

hebben gedaan. Van dat uitstel profiteren we nu, want de restauratietechnieken zijn intussen ongelooflijk geëvolueerd en verfijnd. We raken er wel uit.

Het beleid moet voorwaarden scheppen en middelen geven. Goed, als je daarmee akkoord gaat, moet je toch toegeven dat we in een heel interessante groeifase verkeren. Het beleid heeft echt oren gekregen naar de noden van de sector. Dat vertaalt zich onder meer in vaak schitterende locaties, en dan spreek ik echt niet over Gent alleen. Er valt niet over het beleid te klagen, vind ik, op alle niveaus – gemeente, staat, provincie. Alle grote centrumsteden zijn goed voorzien nu, vaak met heel professionele archiefdiensten.

Een teken van welvaart, ja, maar dan wel een welvaart die fundamenteel tot meer kennis en welzijn leidt. Zelfs als heel de cultuur bij wijze van spreken afgeschaft wordt, zullen archieven en bibliotheken blijven bestaan. Zie ik het nogal rooskleurig? Nee, ik zie het zoals het is. Aan die pijlers kun je niet meer raken. Doen ze het toch, dan breekt er revolutie uit. En terecht. Pensioen of geen pensioen, dan vind je me op de barricades terug.

Maskers voor spionnen

Ik heb schitterende dingen in mijn handen gehad. Het *Liber Floridus* bijvoorbeeld, van kanunnik Lambertus, eind dertiende eeuw. Daar bestaan nog zeven kostbaar geïllustreerde handschriften van, waaronder een uit de Sint-Baafsabdij. Ongelooflijk mooi. Bladeren en lezen in zulke manuscripten, dat doet je wat. Niet alleen wegens het historische belang ervan, maar ook om de esthetische sensatie. In Wenen heb ik prachtige handschriften uit de zestiende eeuw mogen bestuderen, onder andere over de Orde van

het Gulden Vlies. Ook manuscripten die verlucht waren met pareltjes van Gentse miniaturen.

Maar om zelf zo'n schat te bezitten, nee, zoiets is nooit in me opgekomen. Ik ben geen collectioneur. Dat gevoel ken ik niet. Ik vind het al fantastisch dat ik die dingen heb mogen zien, ruiken, aanraken. Mits een gemotiveerde aanvraag kan dat nog altijd, maar tegenwoordig dan wel met handschoenen aan en met een bewaker die over je schouder meekijkt. Terecht. Al vraag ik me af of ik je dan nog het volgende verhaal had kunnen vertellen.

“We hebben in onze bibliotheken echte connaisseurs nodig, mensen die opmerkelijke nieuwe dingen op een heldere en objectieve wijze in de kijker zetten, mensen die kunnen informeren.”

Lang geleden, toen ik in het Rijksarchief in Brussel opzoeken deed voor mijn doctoraalscriptie, vroeg ik op een dag aan de archivaris of ik niet eens in mijn eentje wat in de rayons mocht snuisteren. Het mocht, ik ben er hem nog altijd dankbaar voor. Want die dag ben ik daar op iets gestoten dat me misschien wel het grootste genot uit mijn loopbaan heeft bezorgd. Ik vond namelijk een hele hoop onkostenbonnetjes van de beruchte Vlaamse grootinquisiteur Pieter Titelmans, alle blaadjes aan elkaar vastgemaakt met een perkamenten touwtje. Sinds de zestiende eeuw had niemand die bundel nog ter hand genomen. Van de archivaris mocht ik het touwtje doorknippen, jawel, en heb ik al die onkostennota's mogen lezen en overschrijven. Het bleek een revelatie voor mijn werk.

Het inquisitieteam van Titelmans werkte als een rondreizende rechtbank. Een soort van rijdende rechter avant la

Enkele van de publicaties waar Johan Decavele bij betrokken was.

lettre, maar dan wel iets forser in hun verhoormethodes en hun strafmaat dan onze televisierechter. Dag na dag nu noteerde Titelmans wat hij gedaan had en wat dat allemaal gekost had. Dat leverde me een schat aan informatie op. Want daarmee kon ik de werkwijze van zo'n rechtbank tot in de details volgen en reconstrueren.

Soms leek het alsof ik naar een film zat te kijken. Zo noteert de inquisiteur bijvoorbeeld de aanschaf van maskers voor medewerkers die anoniem het doen en laten van verdachten moesten bespieden. Prachtig, toch? Niet echt voor die verdachten, nee, maar wel voor mij toen. Want in plaats van me te moeten beperken tot een vooral juridische omschrijving ervan, kon ik het systeem als het ware tot leven wekken.

Je krijgt ineens te maken met mensen van vlees en bloed, met hun dagelijkse belangen en bezigheden, met hun knepen, hun trucs, hun zwakheden. En zo kun je een geschiedenis van mensen schrijven, niet alleen van systemen en structuren, een ongelooflijke rijkdom voor wie uit het verleden wil leren. Ik heb trouwens al dat materiaal over Titelmans in mijn doctoraalscriptie kunnen verwerken. Sensationeel was dat.

Beloning en trots

Ik heb altijd al gehouden van de verhalen achter de façade van de geschiedenis. Altijd die nood gevoeld om de geschiedenis proberen duidelijk te maken aan de hand van mensen en hun verhalen. Die voorliefde heeft mijn studiekeuze bepaald, en ook mijn latere loopbaan. Zo kwam het bijvoorbeeld dat ik op de protestanten van de zestiende eeuw ben gestuit. Geuzen, zegt de oude scheldnaam, – maar als je dan ontdekt dat het vaak heel intelligente mensen waren, die werkelijk tot het bittere eind gingen om hun geloof en hun standpunten te promoten en te verdedigen, dan krijgt het verhaal achter de verengende scheldnaam een heel andere en vooral bredere, meer menselijke dimensie. Dan ga je automatisch verder zoeken. Wie waren die mensen? Hoe kwamen ze aan de kost? Hoe woonden ze? Eenvoudige vragen die je het verhaal helpen schrijven achter de zichtbare loop van de geschiedenis. Zoals ook de onkostenbonnetjes van Titelmans me het dagelijkse verhaal hielpen schrijven achter zijn publieke positie binnen het kerkelijke apparaat.

Nog andere vondsten? De notulen bijvoorbeeld van een proces dat in 1527 in Brussel gevoerd werd tegen een aantal belangrijke kunstenaars van toen. Of die keer toen ik een stapel interessante Nederlandstalige documenten vond op de zolder van het gemeentehuis van Hondschote, in

Frans-Vlaanderen. Dat zijn momenten van geluk, van beloning. Van trots? Ach, je moet in die dingen ook een beetje geluksvogel zijn.

Trots ben ik eigenlijk vooral op wat ik voor het Gentse Stadsarchief heb gedaan. Voor de dynamiek die er onder mijn beleid van uitgegaan is bij de ontginning van de geschiedenis van Gent – en hoe we langs die weg Gent ook mee op de wereldkaart hebben gezet. En dat ik, na een periode van impasse, de dienst Cultuur in de jongste tien jaar weer op de rails heb gezet, daar ben ik eerlijk gezegd ook nogal fier over. En dat ik mee aan de basis lag

van www.cageweb.be, ja, ook toch iets om trots over te zijn. Kent u niet? Dat wordt dan de hoogste tijd, vriend. Cageweb vzw is een samenwerkingsverband van twaalf wetenschappelijke bibliotheken in Gent, los van de universiteitsbibliotheek. Het Amsab, het Liberaal Archief, het Stadsarchief, de Koninklijke Academie

voor Taal- en Letterkunde, het Museum voor Schone Kunsten, enzovoort. Dat we al die versnipperde informatie nu handig bundelen en ontsluiten, is dat geen mooi en nuttig werk?

Barrières helpen opheffen, dat is altijd een rode draad geweest in mijn strategie van cultuurbeleid. En daarvoor hoef je niet eens in populisme te vervallen of in termen van winst en verlies, zoals de consumptiologica het vandaag in zoveel domeinen dicteert.

Laat ik het zo zeggen: als ik er met mijn bescheiden talent mee voor gezorgd heb dat meer mensen aan cultuur en kennis kunnen participeren, dat meer mensen zowel wetenschappelijk als esthetisch van onze kroonjuwelen kunnen genieten, dan kijk ik tevreden terug, dan is het de moeite waard geweest.

